

แนวโน้มศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย
บนสมมุติฐานการเมืองแบบอุปถัมภ์

The Tendency of Human Dignity of Thai Citizens in Assumption of
Patronage Politics

เกษมสันต์ จันทร์ทิม

Kasemsan Janthim

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Ramkhamhaeng University, Thailand

E-mail: kasemsanta.jan@gmail.com

Received July 1, 2025; Revised September 29, 2025; Accepted September 30, 2025

Abstract

This article aims to present the trend of the human dignity situation of Thai citizens in practice in society based on the assumption of patronage politics under the democratic regime. The data were collected using the document research method. The results of the study found that the tendency of Thai citizens have only being patrons by state, as of the patronage political system, which uses the mechanism and relationships with the elites, domestic and international capitalists, together with powerful of political and all of groups civil servants. The tendency of the government to be an oligarchy, because of the role and sovereignty of Thai citizens on elections were reduced. As to raise the value of human dignity of Thai citizens to a higher level, Thai citizens must first thoroughly understand their rights, freedoms, and the value of human dignity according to the law. At the same time, academics, lawyers, and Thai citizens jointly promote the decentralization of power to all parts of the country. In addition, educational institutions, mass media organizations, and Thai citizens have joined the campaign to develop human rights and human dignity of Thai citizens to be more stable.

Keyword: human dignity; Thai politics; patronage system

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอแนวโน้มสถานการณ์ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยเชิงปฏิบัติในสังคม บนสมมุติฐานการเมืองแบบอุปถัมภ์ ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า แนวโน้มศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย มีฐานะเป็นเพียงผู้รับอุปถัมภ์จากรัฐเท่านั้น มีผลมาจากกระบวนการเมืองแบบอุปถัมภ์ ที่มีการใช้กลไกความสัมพันธ์กับชนชั้นสูง นายทุนในประเทศและทุนข้ามชาติ ร่วมกับผู้ถืออำนาจในทั้งทางการเมืองและข้าราชการทุกหมู่เหล่า แนวโน้มการปกครองปรับเป็นระบอบคณาธิปไตยส่งผลให้บทบาทและอำนาจอธิปไตยของพลเมืองไทยที่หาได้จากการเลือกตั้งลดลง การยกระดับคุณค่าศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยให้สูงขึ้น พลเมืองไทยต้องเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพ คุณค่าศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักกฎหมายอย่างถ่องแท้ก่อน ขณะเดียวกันนักวิชาการ นักกฎหมาย และพลเมืองไทย ร่วมกันส่งเสริมการกระจายอำนาจไปสู่ทุกภาคส่วนของประเทศ อีกทั้ง สถาบันการศึกษา องค์กรสื่อสารมวลชน และพลเมืองไทย ร่วมรณรงค์เพื่อพัฒนาสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยให้เสถียรมากขึ้นต่อไป

คำสำคัญ: ศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์; การเมืองไทย; ระบบอุปถัมภ์

บทนำ

ความพยายามในการพัฒนาประเทศไทยด้วยการปฏิรูประบบกระบวนการบริหารรัฐกิจ (Politics and public administration) และระบบราชการ โดยการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ในหลายมิติ ผนวกกับการทำงานเชิงบูรณาการตามแผนการปฏิรูปประเทศทั้ง 12 ด้าน ยังไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เห็นเป็นรูปธรรม (Srichan & Kosolkittiampon, 2023) จึงไม่อาจตอบสนองความต้องการของพลเมืองได้ (Bumrungjit, 2017) ส่วนในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจยังไม่มั่นคงเท่าที่ควร (Pitidol, 2024) ขณะที่ด้านสังคมอยู่สภาวะการจ้างงานลดลง เช่นเดียวกับการขยายตัวหนี้สินครัวเรือนชะลอลง แต่หนี้เสียเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง (Office of the National Economic and Social Development Council, 2025) รวมถึงการพัฒนาและการปฏิรูปการเมืองภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ด้วยการเปิดโอกาสให้พลเมืองไทยมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสถาบันการเมืองได้มากขึ้น (Mahakun, 2015: The Secretariat of The House of Representatives, 2019) แต่ผลสะท้อนกลับเกิดปัญหาที่ระบบการเมืองไทยอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา กลายเป็นความขัดแย้ง แบ่งพรรคแบ่งพวกระหว่างกลุ่มการเมือง เพื่อแย่งชิงอำนาจ ผลกระทบที่เกิดขึ้นส่งผลให้การเมืองไทยขาดเสถียรภาพ (Jullasikkee, 2015) ขณะที่บุคคลในระบบการเมืองมุ่งหวังมีอำนาจปกครองโดยไม่ให้ความสำคัญต่อประชาชนเจ้าของอำนาจ (Mahakun, 2015) มอบอำนาจอธิปไตยให้แก่ 3 สถาบันการเมืองหลักที่ใช้หลักแบ่งแยกอำนาจเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน (Yapanan, 2008) แต่กลับมีการต่อรองอำนาจแบบระบบอุปถัมภ์ (Nathipo, 2019) ผสมกับระบบทุนนิยม (Capitalism) ใช้อุตสาหกรรมเมือง เพื่อดึงอำนาจและรับผลประโยชน์ร่วมกัน สังคมถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมอำนาจนิยมผสมกับวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ กลายเป็นระบบทุนนิยมอุปถัมภ์ เกิดอุปสรรคประโยชน์ให้กับของกลุ่มพลังอำนาจมาตยาธิปไตย (Bureaucratic polity) ผู้ยึดกุมอำนาจรัฐอย่างยาวนาน ร่วมกับกลุ่มทุนที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ (Thanapornpun (1992) แล้วผลัดแบ่งกันบริหารปกครองประเทศภายในกลุ่มพวกพ้องและลูกหลานในวงศ์ตระกูลตนด้วยความภาคภูมิใจ (Kanchanakhundee, 2024) โดยพลเมืองให้ออกห่างรูปธรรมตามระบอบประชาธิปไตย กลับสู่นามธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในลักษณะคัมภีร์ที่ทับัญญัตินี้ไว้ให้พลเมืองท่องจำ

ความกังวลของพลเมืองไทยต่อปัญหากระบวนการเมืองที่ดูน่ากลัว แม้เคยปรากฏการณ์ต่อระบบการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยมาหลายครั้งก็ตาม ถึงแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจะรับรองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติ วัฒนธรรมอุปถัมภ์และการเมืองแบบพวกพ้องยังคงมีอิทธิพล ทำให้ หลักการเหล่านั้นถูกบิดเบือนหรือไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างแท้จริง เกิดความไม่เท่าเทียม และการใช้อำนาจที่ไม่เป็น ธรรม เพื่อแก้ปัญหา จำเป็นต้องมีกลไกที่เข้มแข็งในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ รวมถึงการสร้างสังคมที่เคารพ หลักนิติธรรมและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง การตีความบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ เพื่อตรวจสอบ ถ่วงหรือดุล ซึ่งเกิดผลกระทบต่อสังคมโดยรวมและเข้าถึงตัวพลเมืองอย่างทั่วถึงมาแล้ว หากพลเมืองไทยยังสยบยอมต่อความเป็นการเมืองในระบบอุปถัมภ์ ให้อำนาจการสู่วัฒนธรรมทุนนิยมอุปถัมภ์ โดย กัมเคารพกลุ่มอำนาจชาติโดย คล้อยตามวาทกรรม คนไทยมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียม มีคุณภาพชีวิต ที่ดีด้วยสวัสดิการแห่งรัฐ สังคมปราศจากความเหลื่อมล้ำ แต่หากรู้สึก ว่า สิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถูก เลือกปฏิบัติจากระบบอุปถัมภ์ จากกลุ่มพวกพ้องของอำนาจทางการเมืองแย่งสิทธิความเป็นมนุษย์ไป ดังนั้น พลเมืองไทยต้องร่วมแก้ปัญหาเหล่านี้ โดยใช้ระบบดุลอำนาจอธิปไตยของพลเมืองไทยเป็นแรงเสริม และ การอุปถัมภ์จากระบบสื่อสารแบบดิจิทัลเป็นเครื่องมือ

สรุปหลักการและเหตุผล บทความนี้พยายามบรรยายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย ตามบัญญัติ เชิงนามธรรมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ด้วยการแบ่งแยกอำนาจเพื่อถ่วงหรือดุล รวมทั้งรูปแบบอำนาจ จากระบบการเมืองแบบอุปถัมภ์ที่ยึดอ้างความเป็นประชาธิปไตย ได้ส่งผลต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย ให้ต้องอยู่พวกพ้อง วงศาคณาญาติทางการเมืองแบบอุปถัมภ์ พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางแก้ไขสภาพดังกล่าว เพื่อยกระดับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย ให้กลับสู่บรรทัดฐานในทางปฏิบัติและเชื่อมั่นได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ของพลเมืองไทยเกิดขึ้นจริงในประเทศ-ชาตินี้

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล

สิทธิมนุษยชนสากล หมายถึง สิทธิ เสรีภาพ หรือความชอบธรรมของมนุษย์ขั้นพื้นฐาน ที่ติดตัวทุกคน มาตั้งแต่เกิดเป็นมนุษย์ ในประเทศชาติที่กำเนิด เพศ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิต รูปลักษณ์ใด ๆ ก็ตาม ล้วนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค เท่าเทียม เป็นธรรม แม้มีความไม่เท่าเทียมในฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ย่อมมีสิทธิในดำรงชีวิต ครอบครองทรัพย์สิน หลักการสิทธิมนุษยชนดังกล่าวนี้เป็นมาตรฐานร่วมกันของ มวลมนุษยชาติ หรือประชาชาติทั้งมวลในโลก ซึ่งบรรดารัฐสมาชิกต้องมุ่งมั่นส่งเสริมการเคารพสิทธิ อิสระภาพ ยอมรับ และยึดถือโดยสากลในการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ (Department of International Organization, 2024; The Government Public Relations Department, 2023) กล่าวได้ว่า สิทธิหรือความชอบธรรมของมนุษย์ขั้นพื้นฐานคือ สิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต เพื่อความอยู่รอดและพัฒนาตนเอง อาทิ ปัจจัย 4 (อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่ อาศัย เครื่องนุ่งห่ม) สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงปลอดภัย มีอิสระและเสรีภาพในฐานะพลเมืองของรัฐ มีส่วนร่วม ทางการเมือง มีเสรีภาพในการพูด แสดงความคิดเห็น หรือชุมนุมโดยสันติ อีกทั้งมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา การ ประกอบอาชีพ ไม่ถูกกักขังทรมาน หรือทำร้ายร่างกาย ไม่ถูกจับกุมคุมขังโดยพลการ ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ดูหมิ่นเหยียดหยาม กล่าวโดยรวมได้ว่า พลเมืองของรัฐ ต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเสมอภาค ได้ศึกษาเล่าเรียน และรับรู้ข่าวสารทางราชการ การเข้าถึงบริการสาธารณะ ได้รับสวัสดิการสังคมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (Office of the Permanent Secretary, 2021)

จากความสำคัญตามหลักการสิทธิมนุษยชนสากล เสมือนเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ที่บังคับใช้กับบรรดา รัฐสมาชิกที่ให้สัตยาบันไว้ต้องปฏิบัติตามปณิธานสากลที่ให้ไว้ โดยในหลายรัฐได้นำหลักการสากลนี้ไปเป็นรากฐาน การพัฒนาสิทธิมนุษยชน ปกป้อง ค้ำครองประชาชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนของรัฐนั้น ทำให้แต่ละรัฐมุ่งมั่นส่งเสริม การเคารพต่อสิทธิภายใต้เขตอำนาจของรัฐ ด้วยการบัญญัติไว้ในกฎหมายสูงสุดของประเทศ โดยในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่เกิดจากสภาร่างรัฐธรรมนูญที่สมาชิกมาจากการ เลือกตั้งทั่วประเทศ มีความเป็นมหาชนที่เด่นชัดขึ้นในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ กล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง (Political reform) ทั้งนี้เพราะมีการระดมความคิดจากหลายภาคส่วน เช่น ภาคการเมือง ภาคประชาสังคม ภาค ประชาชน มวลชนจากทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนร่างและเสนอกฎหมาย เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในส่วน ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ เสรีภาพ และการจัดองค์กรรัฐ นอกจากบัญญัติถึงการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของปวงชนชาวไทย แล้ว ยังบัญญัติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นครั้งแรก (Trachoo, 2012) ซึ่งพจนานุกรมไทยได้อธิบายความหมายของ คำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไว้ว่า “ศักดิ์ศรี” หมายถึง เกียรติศักดิ์ ซึ่งคำว่า “เกียรติ” หมายถึง ชื่อเสียง การยก ย่องนับถือ และคำว่า “ศักดิ์” หมายถึง อำนาจ ความสามารถ กำลัง ฐานะ ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “Dignity” ใน ภาษาอังกฤษที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ Dignitas หมายถึง เกียรติยศหรือความมีชื่อเสียง ดังนั้น ความหมาย ของคำว่า “ศักดิ์ศรี” ทั้งของไทยและต่างประเทศจึงไม่แตกต่างกัน ในอดีตศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงยึดติดกับ เกียรติยศของบุคคล (Kaichan, 2023) พร้อมกันนี้ได้กล่าวถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในมาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง (Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540) อีกส่วนประกอบหนึ่งมีบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพในหมวด 3 อาจพิจารณาได้ว่า ผู้ร่างได้นำหลักการด้าน สิทธิขั้นพื้นฐานมาจากหลักการปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) และเอกสารกฎหมายสิทธิมนุษยชน ระหว่างประเทศ หรืออ้างอิงจากรัฐธรรมนูญต่างประเทศ (Lertdhamtewe, 2022)

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้เชื่อมโยงสาระสำคัญ ด้านสิทธิมนุษยชนสากล ที่ต่อเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 พบบทบัญญัติที่ยังคงกล่าวใน มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง และบัญญัติ สันับสนุนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 3 สิทธิและ เสรีภาพส่วนบุคคล ดังเช่นมาตรา 32 ถึงมาตรา 38 (Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2550) การยอมรับ ในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคมยอมรับความแตกต่างของทุกคน สอดคล้องกับ Declaration of the Rights of Man and of Citizen 1791 (Government of Canada, 2022) ซึ่งเป็นหลักสิทธิมนุษยชน ที่นำไปยึดเป็นหลักปฏิบัติกับพลเมืองในหลายประเทศ ในระดับภูมิภาคต่าง ๆ เช่น ยุโรป อเมริกา แอฟริกา รวมทั้ง ภูมิภาคอาเซียน ได้นำมาจัดทำเป็นปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 2012 หรือ ASEAN Human Rights Declaration 2012 (Office of the National Human Rights Commission of Thailand, 2023) เป็นการจัดทำตราสารแม่บท ด้านสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคของตน

อำนาจอธิปไตยไทย ที่ผ่านมาพลเมืองไทยอาจถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน กระทั่งประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นฉบับปัจจุบัน ยังคงยึดหลักสิทธิมนุษยชนเป็นหลักปฏิบัติกับ พลเมืองไทย ดังปรากฏบทบัญญัติในมาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง (Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560) ซึ่งจัดลำดับอยู่ในมาตรา 4 เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 และ ฉบับ พ.ศ. 2550 อีกทั้งยังได้บัญญัติสนับสนุนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สิทธิ และเสรีภาพไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย (มาตรา 25-49) (Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560) เมื่อพิจารณาหลักสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าสิทธิมนุษยชน การนำไปจัดทำตราสารแม่บทด้านสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค โดยประเทศไทยได้นำหลักการจากตราสารแม่บทเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสากล โดยเฉพาะเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นอกจากนี้ยังบัญญัติไว้ในกฎหมายลำดับรองหรือกฎหมายลูก (Subordinate legislation) อีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2566 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 เป็นต้น โดยที่พระราชบัญญัติแต่ละฉบับดังกล่าว ล้วนมีรากฐานมาจากข้อบัญญัติปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เสมือนเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศ และเป็นพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน หรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ดังนั้น สารระสำคัญที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และในพระราชบัญญัติหลายฉบับที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือมีเจตนารมณ์ให้การส่งเสริม คุ้มครอง ปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ล้วนมีรากฐานมาจากอนุสัญญา (Convention) และพันธสัญญาระหว่างประเทศ (International Covenant) ทั้งสิ้น ดังนั้น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในกฎหมายไทย จึงเสมือนเป็นหลักสิทธิมนุษยชนที่ถือปฏิบัติเฉก เช่น อารยะสากล (Universal civilization) ซึ่งเป็นรากฐานและหลักการสำคัญ โดยหมายถึงคุณสมบัติเฉพาะตัวที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่เกิดซึ่งรัฐต้องปกป้องไม่ให้ถูกละเมิด การที่มนุษย์มีศักดิ์ศรีจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ และได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติหรือกีดกัน

แนวคิดการเมืองระบบอุปถัมภ์

Patron เป็นคำรากศัพท์ในภาษาสเปน ใช้เรียกนักบุญ หรือองค์อุปถัมภ์ เป็นผู้สนับสนุนการจัดการพิธีกรรมต่าง ๆ นักบวช องค์อุปถัมภ์ หรือผู้อุปถัมภ์ ในทางการเมืองซึ่งใช้คำว่า ระบบอุปถัมภ์ หมายถึง การได้รับสิทธิพิเศษจากผู้ใหญ่หรือญาติมิตรของตน เป็นระบบที่ตรงกันข้ามกับระบบความชอบธรรมซึ่งนิยมใช้เป็นหลักในปัจจุบัน การหวังในผลประโยชน์ตอบแทนอาจเป็นสิ่งของ ความภักดี หรือการสนับสนุนทางการเมือง อย่างสมประโยชน์ต่างตอบแทนระหว่างกัน จึงพัฒนาไกลความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ (Patron) กับผู้รับอุปถัมภ์ (Client) พฤติกรรมดังกล่าวนี้ ได้ถูกใช้เป็นคำเรียกกลไกความสัมพันธ์ในระบบศักดินาในประเทศยุโรปตะวันตก (Pongsapich & Kuwinpant, 2011) กระทั่งพัฒนาเป็นระบบอุปถัมภ์ (Patronage system) ผู้อุปถัมภ์เป็นคำใช้เรียกบุคคลที่ร่ำรวย มีอำนาจ บารมี หรืออิทธิพล (Bunbongkan, 2002 Cited in Harnkiattiwong et al., 2020) กลไกความสัมพันธ์การอุปถัมภ์ดังกล่าว มีลักษณะเหมือนระบบอุปถัมภ์ในประเทศไทย ได้ก่อกำเนิดจากโครงสร้างการปกครองแบบศักดินาเช่นในยุโรปตะวันตก (Sakchar, 2014) มีลักษณะเป็นกลไกความสัมพันธ์ (Worakit, 2020) ปลูกฝังด้วยการบังคับปฏิบัติต่อกันมาตั้งแต่อดีต สังคมจนเป็นธรรมเนียมปฏิบัติหรือวัฒนธรรม (Assawaworarit, 2002) ได้แฝงอยู่ทุกระบบในสังคมไทยอย่างถาวร โดยเฉพาะในระบบราชการ และระบบการเมือง (Phrakhru Wateethammawipat et al., 2020) ผู้อุปถัมภ์ส่วนใหญ่มักอยู่ในกลุ่มคนชนชั้นสูง เป็นผู้มีอำนาจ บารมี หรือ อิทธิพล เช่น อำมาตย์ ขุนนาง เจ้าขุนมูลนาย ข้าราชการ (Takantha, 2020) หากกล่าวถึงรูปแบบเชิงพฤติกรรมที่เกิดจากระบบอุปถัมภ์ในบริบทสังคมไทย ได้ว่า เป็นลักษณะของกลไกความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ อาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีทรัพยากร อำนาจ บารมีมากกว่ากับผู้รับอุปถัมภ์ เป็นผู้ที่มีทรัพยากรหรืออำนาจน้อยกว่า ทั้งสองฝ่ายต่างได้รับประโยชน์จากกลไกของความสัมพัทธ์นี้

ด้วยการที่ผู้อุปถัมภ์อาจสนับสนุนทรัพยากร ให้การช่วยเหลือเกื้อกูล ใช้อิทธิพลให้ความคุ้มครอง เลือกปฏิบัติ รวมถึงการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการ (Harnkiattiwong et al., 2020) เพื่อให้ฝ่ายผู้ได้รับอุปถัมภ์มีความได้เปรียบประสบความสำเร็จตามต้องการ โดยที่ผู้รับอุปถัมภ์ต่างตอบแทนด้วยความจงรักภักดี การให้บริการ หรือให้การสนับสนุนทางการเมือง เป็นต้น (TNN Exclusive, 2024) ซึ่งมีความขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการเลือกปฏิบัติ การกีดกันสิทธิ ระบบอุปถัมภ์มักให้สิทธิพิเศษหรือตำแหน่งแก่บุคคลตามความใกล้ชิดทางเครือญาติ เส้นสาย หรือความสัมพันธ์ส่วนตัว แทนที่จะพิจารณาจากความสามารถ ซึ่งทำให้ผู้ที่ไม่ได้อยู่ในเครือข่ายถูกกีดกันออกจากโอกาสและทรัพยากรต่างๆ อย่างไม่เป็นธรรม และการสร้างความไม่เสมอภาคผ่านการเล่นพรรคเล่นพวกและเส้นสาย แทนที่จะใช้ความสามารถหรือความชอบธรรมตามกฎหมาย ระบบนี้ส่งเสริมให้เกิดการทุจริต การใช้เส้นสาย และการเอื้อประโยชน์ต่อคนใกล้ชิด โดยผู้ที่ได้รับความอุปถัมภ์จะได้รับผลประโยชน์อย่างมหาศาล ขณะที่คนอื่น ๆ ที่มีคุณสมบัติเทียบเท่ากันแต่ขาดเส้นสายกลับไม่ได้รับโอกาส ทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมต่อผู้ที่ไม่ได้อยู่ในเครือข่าย ซึ่งเป็นผลกระทบโดยตรงต่อสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิในการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และสิทธิในการเข้าถึงโอกาสต่างๆ ในสังคม ดังนั้น ระบบอุปถัมภ์เป็นการใช้ความสัมพันธ์และอิทธิพลส่วนบุคคลเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ซึ่งขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนที่เน้นความเสมอภาค ความยุติธรรม และการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันต่อทุกคน

สภาวะปัจจุบันของระบบอุปถัมภ์ ที่ถูกสั่งสมจนกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมไทยได้แผ่ขยายเจริญเติบโตภายใต้สังคม เศรษฐกิจ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ปัจจัยสนับสนุนกลไกความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่ทรงอิทธิพลคือ ค่านิยมของสังคมไทยเป็นกลไกแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน และมีลักษณะความสัมพันธ์จากบนลงล่าง (Top-down) หรือลักษณะแนวตั้ง (Harnkiattiwong et al., 2020) โดยเฉพาะในการแสวงหาอำนาจเกิดความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการที่เกื้อหนุนต่อกัน (Arunraur, 2007) เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ด้วยการตอบแทนซึ่งกันและกัน โดยต้องการเป็นฝ่ายกุมอำนาจบริหาร หรือเพื่อควบคุมสังคมหรือกำกับนโยบายที่เอื้อต่อกลุ่มผลประโยชน์ตน มีการเจรจาต่อรองอำนาจเพื่อเอื้อประโยชน์ หรือแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองหรือพวกพ้อง มากกว่าการดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม (Office of the National Anti-Corruption commission, 2021) จนเกิดกลายเป็นการแบ่งกลุ่ม เลือกข้าง เลือกปฏิบัติ แบ่งแยกพวกพ้องอย่างชัดเจน เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสิทธิมนุษยชน รวมถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง แม้มีกฎหมายให้การรับรองเพื่อคุ้มครองสิทธิแบบเดียวกับสิทธิมนุษยชนสากล 5 สิทธิ (Sujjapongse, 2015) ได้แก่ (1) สิทธิพลเมือง คือ สิทธิ เสรีภาพความมั่นคงในชีวิตและร่างกาย สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิในสัญชาติ การนับถือศาสนา (2) สิทธิทางการเมือง เป็นสิทธิการออกเสียงเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมือง เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ แสดงความเห็นภายใต้กฎหมาย (3) สิทธิทางเศรษฐกิจ คือ สิทธิในการเป็นเจ้าของหรือถือครองทรัพย์สิน สิทธิการประกอบอาชีพ เป็นต้น (4) สิทธิทางสังคม หมายถึง สิทธิในการศึกษา สิทธิในหลักประกันสุขภาพ สิทธิการสมรส และ (5) สิทธิทางวัฒนธรรม คือ สิทธิการปฏิบัติตามวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ โดยปราศจากคนอื่นมาบังคับ

เมื่อพลเมืองมีสิทธิตามกฎหมายบัญญัติก็ตาม แต่พฤติกรรมจากระบบอุปถัมภ์ที่ก่อกำเนิดจากโครงสร้างการปกครองแบบศักดินาที่ยึดติดกันมา ในอดีตการจัดลำดับศักดิ์ศรีชนชั้นสูงให้อยู่สูงสุดของโครงสร้างสังคม ลดหล่นตามยศถาบรรดาศักดิ์ ขัดขวางต่อการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน 5 สิทธิที่พึงมีพึงได้ตามกฎหมาย หากมองจากล่างถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่มองจากบนเป็นการอุปถัมภ์ตามค่านิยมที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องทุกยุคสมัย จนกลายเป็นวัฒนธรรมจายอมต่อกลุ่มผู้อุปถัมภ์ จนได้ยึดครองอำนาจการเมือง การปกครอง การบริหาร

ราชการ และการเลือกปฏิบัติต่อฝ่ายตรงข้ามที่ไม่ใช่เพื่อนพ้องวงศ์ตระกูลตน ส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย แต่ในปัจจุบันศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเช่นกัน

สมมุติฐานการเมืองแบบอุปถัมภ์

สภาพการเมืองไทยยังคงพึ่งพิงระบบอุปถัมภ์ผสมกลมกลืนในวัฒนธรรมการเมืองที่ซึมแทรกในทุกระดับ (Nathipo, 2022a) ผลของระบบอุปถัมภ์ได้สร้างความเสียหายแก่การบริหารราชการแผ่นดินเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการใช้ความสัมพันธ์เครือญาติหรือคนสนิทเพื่อรับเข้าทำงาน การให้หรือยอมรับสิ่งของเพื่อเอื้อประโยชน์ให้อีกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ การประนีประนอมผลการปฏิบัติงานและการมอบหมายงานที่ไม่เป็นธรรม การให้สิ่งของเพื่อให้ตนเองไม่ต้องถูกลงโทษและอื่น ๆ อีกมากมาย สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการคนอื่น ๆ ที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ ข้าราชการอาจรู้สึกได้ถึงความเป็นธรรมที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน ซึ่งจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของงานที่ตนปฏิบัติอยู่และจะไม่มีความสุขต่อการปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานเนื่องจากรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมและความไม่เสมอภาคในหน่วยงาน (Wongwarunyoo, 2020) ดังนั้น ระบบอุปถัมภ์ทั้งในพรรคการเมืองและระบบราชการจึงนำไปสู่การละเลยศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากส่งเสริมการเลือกปฏิบัติ การใช้เส้นสาย และให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าความสามารถ ทำให้บุคลากรที่มีคุณภาพถูกกีดกัน เกิดความไม่เป็นธรรม สภาพแวดล้อมการทำงานที่เป็นพิษ และลดทอนความไว้วางใจในองค์กร ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานและความเป็นอยู่ของประชาชนในที่สุด

อย่างไรก็ตาม สมมุติฐานการเมืองแบบอุปถัมภ์ ส่งผลให้แนวโน้มการละเลยศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยมีความเป็นไปได้หรือไม่ จึงได้ใช้ตัวแปรหลักคือ พรรคการเมืองไทย และตัวแปรเสริมคือ ระบบราชการไทย มีตัวแปรตามคือ ศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย การใช้พรรคการเมืองไทยเป็นตัวแปรหลักในการทดสอบสมมุติฐาน เนื่องจากเป็นสถาบันการเมืองที่มีโอกาสเข้าสู่อำนาจและตำแหน่งสำคัญทางการเมือง การอาศัยอิทธิพลจากระบบอุปถัมภ์ที่เป็นกลไกความสัมพันธ์เพื่อการเกื้อกูล เอื้อผลประโยชน์หรือต่างตอบแทนต่อกัน รวมถึงการส่งเสริมคนในวงศ์ตระกูลเข้าไปมีอำนาจหรือตำแหน่งทางการเมือง เกิดวาทกรรมพรรคการเมืองช่วงเลือกตั้งว่า พรรคการเมืองบ้านใหญ่ พรรคการเมืองวงศ์ตระกูล (Dynasty politics) หรือตระกูลการเมือง (Political family) สภาพการณ์เหล่านี้ เป็นพฤติกรรมที่ต้องการสืบทอดอำนาจ มากกว่าสร้างค่านิยมจากฉันทามติ (Consensus) ที่เป็นการให้คุณค่าศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยตามบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนับตั้งแต่ ฉบับปี พ.ศ. 2540 (ฉบับจุดประกายสิทธิมนุษยชน) ต่อเนื่องถึงฉบับปี พ.ศ. 2550 และฉบับปี พ.ศ. 2560 ฉบับปัจจุบัน

ศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ ที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ที่มีผลบังคับใช้ในปัจจุบันขณะ แต่ ปวริศร เลิศธรรมเทวี ตั้งข้อสงสัยกล่าวว่า ประเด็นสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย เหตุใดไม่สะท้อนความต้องการของคนในสังคม (Reality) และไม่ได้สร้างความตระหนักรู้ต่อสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง (Realization) (Lertdhamtewe, 2022) อาจเป็นเพราะอุปสรรคในการพัฒนาพลเมืองไทย และการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตย (democratization) ถูกขัดขวาง ประกอบกับการหยุดชะงักในการพัฒนาสังคมไทยเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สะสมมาอย่างยาวนาน (Suwanik et al., 2021) วัฒนธรรมทางการเมืองที่ร่วมกันหล่อหลอมโครงสร้างได้แก่ โครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และวัฒนธรรมทางการเมือง ได้กล่อมเกล่าให้ผู้คนโน้มเอียงและแสดงพฤติกรรมในลักษณะไม่เป็นประชาธิปไตย ขณะเดียวกันได้การแก้ไขปัญหาอำนาจทางการเมืองจำกัดอยู่ในมือคน

กลุ่มเล็ก ๆ ในทางกลับกันคนส่วนใหญ่กลับถูกกีดกันออกจากการเมืองโดยไม่รู้ตัว (Phongpaichit, 2014) เหลือพื้นที่ให้แค่เพียงฤดูกาลการเลือกตั้ง การแก้ปัญหาไม่ใช่การณรงค์ให้ไปเลือกตั้ง การให้ความรู้ทางการเมือง หรือการประกาศใช้กฎหมายให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนเพิ่มขึ้น (Yanyongkasemsuk & Prasartset, 2018) การประกาศใช้กฎหมายเสมือนเป็นวิธีเชิงนามธรรม การแก้ไขที่ตรงประเด็นคือ การแก้ปัญหาที่โครงสร้างทั้งระบบ เพื่อให้ทุกโครงสร้างสัมพันธ์กันทั้งระบบ พร้อมกับพลเมืองทั้งหมดต้องร่วมกันขับเคลื่อนการแก้ปัญหาอย่างพร้อมกัน (Sutecharuwat, 2021)

กระบวนการอุปถัมภ์เกิดขึ้นชดกับพรรคการเมืองบ้านใหญ่หรือตระกูลการเมือง (political family) เห็นได้จากผู้บริหารพรรคฯ เป็นบุคคลในครอบครัวหรือเครือญาติใกล้ชิด มุ่งสืบทอดอำนาจและครองอำนาจเฉพาะคนในครอบครัว ลักษณะพรรคการเมืองแบบตระกูลการเมือง เกิดขึ้นจำนวนมากในหลายประเทศทั่วโลก และเกือบทุกประเทศภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Pathmanand, 2022) เช่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ กัมพูชา สิงคโปร์ มาเลเซีย เป็นต้น ประกอบกับความสำเร็จของตระกูลการเมือง เนื่องจากองค์ประกอบคือ รัฐมีโครงสร้างแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง มีวัฒนธรรมสังคมศักดินาแบ่งส่วนกันตามยศถาบรรดาศักดิ์ที่มาพร้อมกับอำนาจ ที่สามารถรักษาและส่งต่อเฉพาะคนในวงศ์ตระกูล หรือการได้ผู้นำทางการเมืองด้วยการสืบสายโลหิต (Kanchanakhundee, 2024)

นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ให้ความเห็นต่อลักษณะพรรคตระกูลการเมืองกับการอุปถัมภ์ ไว้ดังนี้ (1) มีความสามารถควบคุมสถาบันการเมือง ที่มีการปกครองแบบรวมศูนย์และระบบราชการไทยไม่มีประสิทธิภาพ การสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ด้วยการพึ่งพิงกลไกระบบอุปถัมภ์จากผู้นำในพื้นที่ อีกทั้งสามารถควบคุมอิทธิพลผู้นำท้องถิ่นที่มีอิทธิพลได้ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำที่ระดมเสียงสนับสนุนจากประชาชน (Sawasdee, 2022) (2) ตระกูลการเมืองมีอำนาจควบคุมสถาบันหลักของรัฐได้ เช่น กองทัพ ตำรวจ รัฐสภา และฝ่ายยุติธรรม เพื่อรักษาอำนาจและป้องกันการท้าทายจากฝ่ายตรงข้าม และควบคุมภาคธุรกิจ และทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ด้วยการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และความจงรักภักดีจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (Sakchar, 2014) (3) กระทำการสืบทอดอำนาจภายในครอบครัวเดียวกันเป็นพื้นฐาน โดยมีการวางแผนล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ สมาชิกครอบครัวที่มีศักยภาพถูกเตรียมพร้อมให้เข้ารับตำแหน่งทางการเมือง เช่น ให้เข้าไปทำงานในตำแหน่งสำคัญในพรรคหรือในรัฐบาล (Kanchanakhundee, 2024) (4) ตระกูลการเมืองใช้วิธีการรักษาเสถียรภาพด้วยการทำลายล้างฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง อาจด้วยกลไกนิติสงคราม การยุบพรรคเพื่อความมั่นคง ป้องกันการท้าทายอำนาจ โดยอาศัยการอุปถัมภ์จากองค์กรอิสระ เนติบริกร และข้าราชการที่พร้อมเจรจาต่อรองผลประโยชน์ (Tonsakulrungruang, 2020) (5) ใช้กลยุทธ์การสร้างภาพลักษณ์ผ่านภาพลักษณ์ที่สร้างขึ้น ด้วยการควบคุมสื่อและใช้อำนาจกับสื่อ เพื่อประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ที่ดีของตระกูล รวมถึงเล่าเรื่องยกย่องความสามารถ ความกล้าหาญ หรือความเสียสละของวงศ์ตระกูล เพื่อเสริมความชอบธรรมและคะแนนนิยมจากสังคม (Ramasoota, 2006)

สามารถมองเห็นภาพต่าง ๆ ได้ว่า พรรคการเมืองบ้านใหญ่หรือตระกูลการเมือง ต่างพึ่งพิงกลไกและความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ทั้งภายนอกและภายในพรรค เพื่อเป้าหมายหลักคือ การได้ครองอำนาจและเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ ระดับความมากน้อยเพียงใดที่จะได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางสังคมการเมืองของประเทศขณะนั้น แต่เมื่อพิจารณากระบวนการอุปถัมภ์ในการสืบทอดอำนาจของตระกูลการเมือง เห็นได้ว่าส่วนใหญ่กระทำผ่านระบบเลือกตั้ง ทั้งนี้ เพราะระบบเลือกตั้งเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรม เสมือนเป็นการผ่านกระบวนการรับรองเชิงประจักษ์หรือฉันทามติ ที่มาจากการมีส่วนร่วมตัดสินใจของพลเมือง แม้จากหลังมีการพึ่งพิงกลไกการอุปถัมภ์จากฝ่ายการเมือง องค์กรอิสระ ภาคราชการ และความสัมพันธ์กับกลุ่มผลประโยชน์ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชน ตลอดจน

ปัจจัยสนับสนุน เช่น สื่อมวลชน ทรัพยากรต่างๆ ก็ตาม เมื่อประสบความสำเร็จตามกระบวนการอย่างชอบธรรมแล้ว ย่อมสามารถครองอำนาจได้อย่างมั่นคง ดีกว่าการสืบทอดอำนาจด้วยวิธีการที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน กตทัບคุณค่า คักดีศรีแห่งความเป็นมนุษย์ เช่นเมื่อปี พ.ศ. 2549 และปี พ.ศ. 2557

คักดีศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย บนสมมติฐานการเมืองแบบอุปถัมภ์

ก่อนตอบสมมติฐาน ขอให้เข้าใจคำว่า พลเมือง หมายถึง ปวงชนหรือประชาชนของรัฐาธิปไตย หรือมีอำนาจอธิปไตยของตน (Sovereignty) เป็นบุคคลที่มีบทบาทในสังคมภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ได้รับสิทธิการปฏิบัติอย่างเสมอภาคและคักดีศรีความเป็นมนุษย์ มีเสรีภาพในวัฒนธรรมทางการเมือง การแสดงความคิดเห็นตามทัศนคติ มีส่วนร่วมทางการเมือง พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อกิจกรรมสาธารณะ เข้าร่วมกับกิจกรรมที่รัฐจัดขึ้นด้วยความเท่าเทียมเป็นธรรม โดยไม่ส่งเสริมระบบอุปถัมภ์หรือการเลือกปฏิบัติ ลักษณะความเป็นพลเมือง (Citizenship) นี้ ได้นำสาระสำคัญจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ส่วนที่ (part) 3 ข้อบทที่ (Article) 6-27 (Office of the National Human Rights Commission of Thailand, 2023) ในส่วนของคักดีศรีความเป็นมนุษย์ คือ ความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณค่าโดยกำเนิดในตัวเอง มีสิทธิที่จะได้รับการเคารพและปฏิบัติอย่างให้เกียรติโดยไม่ขึ้นกับ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา สถานะทางสังคม หรือความสามารถใดๆ เพราะคุณค่านี้ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ทำให้ทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีเกียรติและมีเสรีภาพ ซึ่งเป็นรากฐานของสิทธิมนุษยชนและหลักจริยธรรม อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) มองว่า คักดีศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) มาจากความสามารถในการใช้เหตุผลและความมีอิสระภาพในการตัดสินใจ (Rationality and Autonomy) ของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์มีคุณค่าที่ไม่อาจตราค่าได้ (Intrinsic Value) เราต้องปฏิบัติต่อมนุษย์ทุกคนเสมือน จุดหมายในตนเอง (End-in-themselves) ไม่ใช่เพียง เครื่องมือ (Means to an end) เพื่อบรรลุเป้าหมายอื่น โดยยึดหลักว่าทุกคนมีสิทธิและคักดีศรีโดยไม่ขึ้นกับปัจจัยภายนอก เช่น เชื้อชาติ เพศ หรือสถานะทางสังคม (Bojanowski, 2015)

จากปรากฏการณ์สังคมการเมืองการปกครองไทยที่ผสมกับรูปแบบตระกูลการเมือง = Political families คู่กับวัฒนธรรมการเมืองแบบอุปถัมภ์ที่ผสมกลมกลืนและดำรงอยู่กันมายาวนาน แผลขยายฝังลึกในทุกระดับของสังคมไทย (Eoseewong, 2007; Dhiravagin, 2010 Cited in Nontapattamadul, 2015) ตระกูลการเมืองสลับเปลี่ยนการได้ครองอำนาจและเข้าสู่ตำแหน่งบริหารราชการ ส่วนใหญ่เป็นความชอบธรรมตามกฎหมายเลือกตั้งและได้ฉันทามติจากพลเมืองอย่างเป็นทางการ แต่หลายครั้งของการเลือกตั้ง ได้สะท้อนให้เห็นถึงกลไกการอุปถัมภ์ใช้วิธีที่ซับซ้อนแยบยล เช่น การอุปถัมภ์โดยองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญด้วยการเลือกปฏิบัติ จนทำให้ประชาธิปไตยผิดรูป (Students Group 7, Ratchaprarop, 2017) ในช่วงที่ตระกูลการเมืองเคยครองอำนาจและดำรงตำแหน่งสำคัญ ได้สร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับหน่วยงานราชการทั้งฝ่ายความมั่นคง ฝ่ายตุลาการ ฝ่ายพลเรือน บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Chardchawarn, 2015)

สังเกตได้ว่า มีการใช้กลไกและความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองบ้านใหญ่หรือตระกูลการเมืองกับภาคราชการ ในช่วงปี พ.ศ. 2544-2549 เป็นช่วงที่ฝ่ายบริหารมีเสถียรภาพอย่างมั่นคง ทำให้ข้าราชการการเมืองใช้ระบบอุปถัมภ์ด้วยการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการประจำระดับสูง เพื่อตอบแทนความภักดีต่อพรรคการเมืองที่ครองอำนาจ และให้ผลประโยชน์กลุ่มที่ให้การสนับสนุนรัฐบาล รูปแบบกลไกและความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองบ้านใหญ่หรือตระกูลการเมืองกับข้าราชการประจำ จึงเป็นปัญหาต่อวิถีแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Chardchawarn, 2015) ที่แทรกซึมลงลึกกว่านั้นเมื่อพรรคการเมืองบ้านใหญ่หรือตระกูลการเมืองสามารถกระชับ

อำนาจ และครองอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จ ครอบงำ กระบวนการอุปถัมภ์คนในตระกูลการเมืองสามารถเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองโดยไม่ต้องเลือกตั้งก็ได้ด้วย (Verawan, 2023) ระบบอุปถัมภ์ในการเมืองไทย มิได้คำนึงถึงหลักคุณธรรม ความเสมอภาค และความเป็นกลางทางการเมือง ระบบราชการยังคงมีการใช้ระบบเส้นสาย พวกพ้อง ใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจ จนทำให้ข้าราชการแทบทุกหน่วยงานขาดขวัญกำลังใจเนื่องมาจากการแต่งตั้งและโยกย้ายเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งของข้าราชการ ไม่ได้พิจารณาจากคุณสมบัติ ความรู้ความสามารถที่แท้จริง (Kongklam, 2018) เห็นได้ว่ารูปแบบอุปถัมภ์ทำให้สิทธิถูกละเมิด และเสรีภาพถูกเลือกปฏิบัติ จนเกิดวาทกรรม “สองมาตรฐาน” ทั้งในวงการนักการเมืองและข้าราชการจากวิธีอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกและคอยจุดติดการพัฒนาสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยลงไปด้วย (MGR Online, 2019)

ปรากฏการณ์พลวัตทางการเมืองไทยต้องหยุดชะงักไปกว่าทศวรรษ (Thai PBS Digital Media, 2024) จากวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างพรรคตระกูลการเมืองกับกองทัพ เกิดรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ประเทศไทยกลับมาปกครองด้วยระบอบเผด็จการแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ทำลายแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจอย่างสิ้นเชิง (Suvanamongkol, 2021) ทำลายหลักนิติรัฐนิติธรรม ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือปราบปรามคู่แข่งทางการเมือง (Liangboonlertchai, 2023) นำกฎหมายมาใช้ดำเนินคดีกับประชาชนผู้เห็นต่าง และจำกัดสิทธิ เสรีภาพในการแสดงออก ถือว่าทำลายหลักสิทธิมนุษยชน เสรีภาพของประชาชน รวมถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Editorial Team 101, 2024) ให้องค์กรอิสระสร้างระบบการเลือกตั้งที่ปิดเพี้ยน เพื่อความได้เปรียบแก่พรรคพวกของตน (Tamajai, 2019) ส่งผลให้สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของพลเมืองไทยถูกระงับ (Issarachai, 2020) การถ่วงดุลอำนาจของ 3 สถาบันหลักบิดเบี้ยว (Students Group 7, Ratchaprarop, 2017) เกิดปรากฏการณ์นิติสงคราม (Nammeung, 2020) ทำให้ความสัมพันธ์การเมืองแบบอุปถัมภ์หรือฟื้นกลับมาอิงกับบารมีส่วนบุคคล เช่น นายทุน ผู้มีบารมีผู้มีอิทธิพล เจ้าพ่อ (Kongkirati, 2023) สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดระบบอุปถัมภ์ย้อนกลับสู่ยุคศักดินา หรือความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ล่าหลัง (backward clientelism) เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่มีอำนาจลดหลั่นอย่างสูง ใช้อำนาจบีบบังคับให้ต้องสยบยอมต่อการสร้างฐานอำนาจและสืบทอดอำนาจของผู้นำรัฐประหาร (Nathipo, 2022a)

สภาพพลวัตสังคมการเมืองไทยยุครัฐประหารย้อนกลับสู่ระบบอุปถัมภ์ยุคศักดินา มีรากฐานความสัมพันธ์ในแนวตั้งระหว่างผู้ปกครองรัฐ (กองทัพ ข้าราชการ นักการเมือง) กับพลเมืองของรัฐ กล่าวคือ มีความสัมพันธ์ทางอำนาจอยู่ในลำดับต่ำสุด โดยที่ผู้ปกครองมองตนเป็นผู้อุปถัมภ์ มีบุญคุณเหลือล้น และคิดว่าตนมีหน้าที่ควบคุมและจัดระเบียบสังคม กดบีบบังคับพลเมืองเป็นแบบที่ตนต้องการ ตัวอย่างเช่น สถานะการเมืองหลังปี พ.ศ. 2557-2562 ประเทศไทยเสมือนตกอยู่ในระบบอุปถัมภ์แบบเผด็จการ แผ่ขยายทั้งการเมืองระดับชาติและในระดับท้องถิ่น โดยที่ในท้องถิ่นมีเจ้าพ่อเป็นผู้มีบทบาทและอิทธิพลอย่างมาก

แต่ในปี พ.ศ. 2562 จัดให้มีการเลือกตั้งตามระบอบรัฐสภาแบบหลายพรรค มีทั้งพรรคการเมืองบ้านใหญ่และตระกูลพรรคการเมือง ลงรับการเลือกตั้งในทุกระดับ ทำให้อำนาจต่อรองของพลเมืองไทยกระจายตัวมากขึ้น แม้ไม่เข้มแข็งเหมือนเดิมแต่มีแนวโน้มเชิงบวก ทำให้การเลือกตั้งไม่อยู่ในอำนาจคณะรัฐประหารได้อย่างเบ็ดเสร็จอีกต่อไป ส่งผลให้กลไกความสัมพันธ์ระบบพรรคการเมืองกลับมามีอำนาจ และได้สร้างกลไกความสัมพันธ์การเมืองแบบอุปถัมภ์ที่อิงกับกลุ่มคนชนชั้นสูง นายทุน ผู้มีอิทธิพล เจ้าพ่อ โดยได้พลวัตเข้าสู่ยุครัฐอุปถัมภ์ (Nathipo, 2019) ที่มีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนธุรกิจ ชนชั้นนำ ผู้มีอิทธิพลทางการเมือง รัฐบาล กลุ่มผลประโยชน์ที่ต้องการผลประโยชน์อย่างแท้จริง รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้งเพื่อสร้างความชอบ

ธรรมผ่านฉันทามติของพลเมือง หรือมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง ในการกำหนดทิศทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศ จะเปลี่ยนไปสู่ระบอบคณาธิปไตยทางการเงิน (Oligarchy) การดำเนินกิจการภาครัฐถูกกำหนดโดยชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ โดยกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมือง รวมทั้งกลุ่มทุนในประเทศและกลุ่มทุนข้ามชาติ (Kamoltrakul, 2009) ทำให้กลไกความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐและอำนาจของกลุ่มทุนที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้พลเมืองไทยไม่มีอำนาจ และไม่มีส่วนร่วมในการปกครอง ในการกำหนดนโยบายสาธารณะอีกต่อไป เนื่องจากพลเมืองไทยถูกลดบทบาท เป็นเพียง ผู้รับประโยชน์และรับการคุ้มครองจากรัฐ (Suntigul, 2017) ซึ่งทำให้เกิดปรากฏการณ์ระบบอุปถัมภ์แบบใหม่ เรียกว่า รัฐอุปถัมภ์ ประชาชนกลายเป็นผู้รับอุปถัมภ์ผ่านโครงการประชานิยมและประชารัฐ แบบสยบยอมโดยปริยาย (Wangkittikul, 2017) ตอบสมมติฐานได้ว่า แนวโน้มศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยมีทิศทางที่รัฐธรรมนูญไทยให้ความคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเสรีภาพมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเริ่มจากการบัญญัติหลักการพื้นฐานไว้ และมีการพัฒนาให้มีความสมบูรณ์ขึ้นในรัฐธรรมนูญฉบับต่อๆ มา เพื่อให้พลเมืองไทยได้รับการเคารพสิทธิ ความเสมอภาค และได้รับการคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนปรากฏในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก การคุกคามผู้เรียกร้องประชาธิปไตย และปัญหาความไม่เท่าเทียมที่ยังรากลึก

แนวทางสู่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย

แนวโน้มศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยมีฐานะเป็นผู้รับอุปถัมภ์จากรัฐ หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย สามารถกำหนดราคาได้ด้วยระบบรัฐอุปถัมภ์ ตามมูลค่าของประชานิยมและประชารัฐ เพื่อให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย เพื่อฟื้นฟูและยกระดับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยให้กลับคืนโดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. พลเมืองไทย ควรเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ร่วมกันรณรงค์เพื่อให้เกิดการอ้างอิงสิทธิมนุษยชนให้กว้างขวาง โดยเชื่อมั่นว่าจะได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ หรือพระราชบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองตามบทบาทความเป็นพลเมือง ในการส่งเสริมเรียกร้องเพื่อสิทธิประโยชน์ของแต่ละบุคคลมากขึ้น เพื่อลดสภาพความเป็นผู้รับอุปถัมภ์จากรัฐ ยกย่องระดับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะ พลเมืองยุคใหม่ ภายใต้วาทกรรมก้าวหน้าด้วยสิทธิที่เสมอภาค เท่าเทียม เป็นธรรม

2. นักวิชาการ นักกฎหมาย และพลเมืองไทย ร่วมกันผลักดันในการสลายการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ผลักดันให้เกิดการกระจายอำนาจ แทนการรวมศูนย์อำนาจ และส่งเสริม สนับสนุนการกระจายอำนาจไปสู่ทุกส่วนของประเทศให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ ทำได้โดยการให้อำนาจการตัดสินใจแก่ท้องถิ่นและชุมชน, การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน, การกระจายงบประมาณและทรัพยากรอย่างเป็นธรรม, การสร้างกลไกการตรวจสอบที่โปร่งใส และการพัฒนากฎหมายและนโยบายที่สนับสนุนการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหาได้รวดเร็วและตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น

3. ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) สถาบันการศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้ และปลูกฝังนักเรียน นักศึกษาให้รับรู้ เข้าใจ เรื่องสิทธิมนุษยชน (2) องค์การสื่อสารมวลชน นำเสนอประเด็นสิทธิมนุษยชน ข่าวสาร บทความวิชาการเห็นประโยชน์สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่พลเมืองพึงมีพึงได้ (3) พลเมืองสร้างบทบาทตนเอง โดยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ทักตนคดี มีส่วนร่วมทางการเมือง ความรับผิดชอบต่อกิจกรรมสาธารณะ ร่วมรณรงค์เพื่อพัฒนา

สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย ด้วยการนำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social network, Social media)

บทสรุป

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย ผ่านยุคสมัยเจ้าขุนมูลนาย กระทั่งได้รับสิทธิ เสรีภาพจากปริญญานิติศาสตร์ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงถูกนำมาบัญญัติเป็นสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ฉบับแรกปฐมฤกษ์ แม้ถูกยกเลิกด้วยการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงจากการทำรัฐประหาร (พ.ศ. 2549) แต่ด้วยกระแสสังคมโลก กติการะหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังถูกบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 เช่นเดิม แม้กระทั่งต่อมารัฐธรรมนูญนี้ ได้ถูกยกเลิกโดยการรัฐประหารอีกครั้ง (พ.ศ. 2557) ก็ยังถูกกีดกันจากกระแสสังคมโลกและสังคมภายในประเทศ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังคงถูกนำมาบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 อีกเช่นเดิม แต่คู่ขนานกันนี้ กระบวนการทางการเมืองที่มีการแสวงหา แยกชิงอำนาจทางการเมืองการปกครอง โดยอาศัยกลไกและการสร้างความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ระหว่างพรรคการเมือง กับชนชั้นสูง ผู้มีอิทธิบารมี หน่วยงานควบคุมอำนาจรัฐ ข้าราชการระดับสูง โดยที่การอุปถัมภ์ปรับเปลี่ยนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ผสมกับยุคทุนนิยม มีแนวโน้มแปลงเป็นระบอบคณาธิปไตยทางการเงิน ที่ส่งผลให้พลเมืองไทยไม่มีอำนาจทางการเมืองการปกครอง และอาจมีหรือไม่มีส่วนร่วมก็ได้ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการปกครองและร่วมกำหนดนโยบายของประเทศผ่านระบอบประชาธิปไตยตัวผู้แทนอีกต่อไป แนวโน้มศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยจะมีฐานเป็นผู้รับอุปถัมภ์จากรัฐอย่างแท้จริง หรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย ติราคาตามมูลค่าของประชานิยมหรือประชารัฐ อย่างไรก็ตาม ความเป็นพลเมืองผู้ตื่นรู้ในสังคมไทยต้องสลัดจารีตประเพณีแบบดั้งเดิมออกจากระบบอุปถัมภ์ ระบบศักดินา อภิสิทธิ์นิยม และอำนาจนิยม เพราะระบบเหล่านี้ครอบงำประชาชนส่วนใหญ่จนนำไปสู่พลเมืองที่เฉื่อยชา ดังนั้น ข้อต่อที่สำคัญที่สุด ณ ขณะนี้ที่จะทำให้เกิด “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” อย่างแท้จริง คือ การเปลี่ยน “พลเมืองที่เฉื่อยชา” มาเป็น “พลเมืองที่ตื่นตัว” การยกระดับสิทธิมนุษยชนในไทย ผ่านการส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยความรู้ความเข้าใจในสิทธิของตน การรณรงค์และเผยแพร่หลักสิทธิมนุษยชนโดยใช้เทคโนโลยีสื่อสาร ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง จะช่วยขับเคลื่อนการเมืองภาคพลเมืองให้เติบโตและเข้มแข็งในยุคปัจจุบัน

องค์ความรู้ที่ได้รับ

ได้รับรู้ลักษณะและวิธีการคิดของระบบอุปถัมภ์ในยุคศักดินา ยุครัฐสวัสดิการ และยุครัฐอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นกลไกให้ได้ว่าซึ่งอำนาจ และการสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดการเกื้อกูล ต่างตอบแทน ระหว่างหน่วยงานที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนของฝ่ายการเมือง รวมทั้งทราบถึงระบบการเมืองไทย และบทบาทความเป็นพลเมืองไทย รวมทั้งระดับสิทธิเสรีภาพ คุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยในการดำเนินอยู่ในระบอบประชาธิปไตย อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบอุปถัมภ์ในอดีตและปัจจุบัน พร้อมทั้งคาดหมายแนวโน้มศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทย จะอยู่ภายใต้ระบบคณาธิปไตย อำนาจอธิปไตยที่ได้จากการเลือกตั้งของพลเมืองไทยอาจลดต่ำลง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพลเมืองไทยในฐานะเป็นผู้รับอุปถัมภ์ ตามนโยบายประชารัฐ แต่สามารถคาดหวังต่อคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ด้วยการทำหน้าที่ความเป็นพลเมืองไทยให้ได้อย่างเข้มแข็ง

References

- Arunraur, S. (2007). *The future of democratic development in the context of Thai society* [Independent Study, King Prajadhipok's Institute].
- Assawaworarit, W. (2002). *Thai culture: promote factors or obstruct the development of good governance*[Individual Academic Report, King Prajadhipok's Institute].
- Bojanowski, J. (2015). Kant on human dignity: a response to Oliver Sensen. *Kant-Studien*, 106(1), 78–87. <https://doi.org/10.1515/kant-2015-0006>
- Bumrungjit, A. (2017). Something government Service Thai picture and new public management. In *The 4th National Conference on Public Affairs Management “Public Affairs Management under Thailand 4.0”*, August 4, 2017 (pp. 1288–1302). Khon Kaen University.
- Chardchawarn, S. (2015). The comparative study of the relationship between politicians and civil servants in Thailand and international countries: recommendations for Thailand. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 13(1), 72–97. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/244203
- Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2540. (1997, October 11). *Thai Government Gazette*. Vol. 114, Part 55 a, pp. 1–262.
- Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2550. (2007, August 24). *Thai Government Gazette*. Vol. 124, Part 47 a, pp. 1–127.
- Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560. (2017, April 6). *Thai Government Gazette*. Vol. 134, Part 40 a, pp. 1–60.
- Department of International Organization, Ministry of Foreign Affairs. (2024, May 16). *Universal Declaration of Human Rights: UDHR*. <https://thai-inter-org.mfa.go.th/>
- Editorial Team 101. (2024, June 4). *Retrospect 10 years ago the Coup d'état on 2014: Lessons from the lost decade of military dictatorship*. <https://www.the101.world/10-year-public-forum/>
- Government of Canada. (2022). *The French Revolution and the organization of justice: Declaration of the rights of man and the citizen 1791*. <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/csj-sjc/ilp-pji/rev5/index.html>
- Harnkiattiwong, T., Sanonts R., & Saengas, T. (2020). Patronage system and poverty problem in Thailand. *Social Science Journal of Prachachuen Research Network*, 2(3), 1–14. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/prn/article/view/247890>

- Issarachai, Y. (2020). *Coup d'état 2014 (NCPO)*. King Prajadhipok's Institute.
- Jullasikkee, J. (2015). *Democracy and political parties*[Individual Study, College of the Constitutional Court, Office of the Constitutional Court].
- Kongklam, U. (2018). Policy Formulation in Special Economic Zone of Sa Kaeo. *Governance Journal*, 7(1), 378–395. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/article/view/132139>
- Kaichan, K. (2023). *Human dignity according to the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560*. The Secretariat of The House of Representatives.
- Kongkirati, P. (2023, January 18). *The future of patronage politics*. Matchonweekly. https://www.matchonweekly.com/column/article_640331
- Kanchanakhundee, S. (2024, October 17). *Dynasty Politics in Southeast Asia*. The 101.world. <https://www.the101.world/dynasty-politics-in-sea/>
- Kamoltrakul, K. (2009, October 31). *Economic and political oligarchy*. Prachatai Online. <https://prachatai.com/journal/2009/10/26407>
- Lertdhamtewe, P. (2022). Human rights and the constitution-making in Thailand. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 20(3), 134–155. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/256838
- Liengboonlertchai, P. (2023, June 30). *Double coup: The constitution as a political tool*. PRIDI BANOMYONG INSTITUTE. <https://pridi.or.th/th/content/2023/06/1594>
- Mahakun, V. (2015). *Leaders and Politics in a Democratic Regime*[Individual Study, College of the Constitutional Court, Office of the Constitutional Court].
- MGR Online. (2019, November 29). *2 Prime Minister, 2 Standard?* (part 1). <https://mgronline.com/daily/detail/9620000114336>
- Nammeung, N. (2020, February 12). *Dissolution of the Party: Rule of Law or Legal War?*. WAYMAGAZINE. <https://waymagazine.org/dissolve-rule-by-law/>
- Nathipo, V. (2019, May 12). *Clientelist State: The transition not pass of Thai government*. Prachatai Online. <https://prachatai.com/journal/2019/05/82446>
- Nathipo, V. (2022a). Clientelism under the NCPO regime: New networks in the old pattern. *Journal of Social Sciences*, 52(1), 1–29. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/ssjpolsci/article/view/669/484>

- Nathipo, V. (2022b, May 8). *Who are patronizing?: Thai elections and the regression of democracy*. Matchon Online. https://www.matchon.co.th/prachachuen/news_3329292
- Nontapattamadul, K. (2015). Study of the patronage system and social problems in Thailand: Application by professional social workers. *Journal of Social Work and Social Administration*, 23(1), 177–197. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/swjournal/article/view/173817>
- Office of the National Anti-Corruption Commission. (2021). *Distinguishing between personal and public interests*. https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20211130152550.pdf
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2025, February 26). *Thai social conditions in the 4th quarter and overall for 2024*. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=13636&filename=socialoutlook_report
- Office of the National Human Rights Commission of Thailand. (2012). *A guide to understanding civil and political rights*. Office of the National Human Rights Commission of Thailand.
- Office of the National Human Rights Commission of Thailand. (2023, August 14). *International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR*. <https://www.nhrc.or.th/th/International-obligations/2385>
- Office of the Permanent Secretary. (2021, 23 August). *Human Rights Knowledge Set*. <https://asdd.mol.go.th>
- Pathmanand, U. (2022, September 7). *Exploring political success: political families/worldviews*. Matchonweekly. https://www.matchonweekly.com/column/article_597863
- Phrakhru Wateethammawipat., Phrakhru Wijitrattanawat., Phrakhru Rurattanasutakor., & Chimhad, P. (2020). The patronage system and bargaining power of political parties. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(5), 62–75. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/243127>
- Phongpaichit, P. (2014, October 31). *Analysis 'Thai state' economic structural problem*. Thailand Development Research Institute (TDRI). <https://tdri.or.th/2014/10/matchon-2014-10-31/>
- Pitidol, T. (2024, January 5). *How can the Thai economy be strong if it is not protected?*. <https://setthasarn.econ.tu.ac.th//blog/detail/672>
- Pongsapich, A., & Kuwinpant, P. (2011). *Patronage system*. Winyoo.
- Suwanik, S. et al. (2021, September 30). *Thai socio-economic structure: Fragility amidst change*. Puey Ungphakorn Institute for Economic Research. <https://www.pier.or.th/abridged/2021/16/>

- Ramasoota, P. (2006). Communication strategy of Thaksin's government 2. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 4(1), 47–65. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/244701
- Sakchar, M. (2014, May). *Fighting corruption in transformation societies*. Friedrich–Ebert–Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/thailand/11019.pdf>
- Sawasdee, S. N. (2022, November 27). *Thai politic on 2022 in spotlight of Siripan Nogsuan Sawasdee*. Matchonweekly. https://www.matchonweekly.com/hot-news/article_629460
- Srichan, T., & Kosolkittiamporn, S. (2023). 20 years of national strategy for the development of Thailand. *Journal of Modern Learning Development*, 8(1), 413–435. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/258310>
- Students Group 7, Ratchaprarop. (2017). *The mechanism of checks and balances between the legislature, the executive, the judiciary and independent organizations under the Constitution of the Kingdom of Thailand*. Academic papers, King Prajadhipok's Institute. <https://www.kpi-lib.com/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=mmvw&db=Main&skin=&mmid=8474&bid=25377>
- Sujjapongse, S. (2015). *Reflecting human rights and culture in Thai society*[Individual Study, College of the Constitutional Court, Office of the Constitutional Court].
- Suntigul, P. (2017). The Development of Social Welfare Law. *Journal of Social Work*, 25(1), 42–69.
- Sutecharuwat, P. (2021, June 27). *If there is no structural solution, the BTS problem will continue to cycle and not go away*. <https://themomentum.co/closeup-pramualsutecharuwat/>
- Suvanamongkol, P. (2021). Turning back, looking forward at decentralization of the Thai state: a dim light at the end of the tunnel. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 19(3), 119–136. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/249966
- Takantha, A. (2020). Patronage system: obstacles to Thailand's democratic citizen development. *Journal of Peace Periscope*, 1(2), 47–59. <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/JPP/article/view/534>
- Tamajai, A. (2019, April 27). *Crisis: political–economic, suggestion– principles, and solutions*. Prachachat. <https://www.prachachat.net/breaking-news/news-320013>
- Thai PBS Digital Media. (2024, May 22). *10 Years: NCPO to Coup d'état and the legacy left behind*. <https://www.thaipbs.or.th/now/content/1188>

- Thanapornpun, R. (1992, November 13). *Liberal democratic capitalist culture and bureaucracy System*. <http://www.rangsun.econ.tu.ac.th>
- The Government Public Relations Department. (2023, December 8). *10 December Human Rights Days*. <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/239597>
- The Secretariat of The House of Representatives. (2019). *Citizens' political participation*. Bureau of Printing Services, The Secretariat of The House of Representatives.
- TNN Exclusive. (2024, September 16). *Dissecting the patronage system in Thai society: roots, problems and outlet*. <https://www.tnnthailand.com/tnnexclusive/176305/>
- Tonsakulrungruang, K. (2020, January 17). *Dissolve the party, dissolve the law, dissolve democracy*. The 101.world. <https://www.the101.world/party-dissolution-and-democracy/>
- Trachoo, S. (2012). The Constitution with Political Ideology in the Context of Thai. *Journal of Thai Ombudsman*, 5(2), 66–76. https://ombstudies.ombudsman.go.th/download/Journals/ebook55_2-5.pdf
- Verawan, S. (2023, November 3). *The rise of UnglIng to power: The political business of the Shinawatra family*. <https://mgronline.com/daily/detail/9660000098893>
- Wangkittikul, P. (2017). *Effect of Thaksin's populism on politics in Thailand's democratic regime*[Master's thesis, Chulalongkorn University]. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/1169>
- Wongwarunyoo, T. (2020). The impact of the patronage system on performing the Civil Servant's Duties in Loei Province. *Research and Development Journal, Loei Rajabhat University*, 15(54), 65–75. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/243206>
- Worakit, I. (2020). Relationship and pattern of patronage system in local administrative organizations: a case study of local administrative organizations Ang-Thong province. *The Journal of Development Administration Research*, 10(4), 156–172. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/JDAR/article/view/245017>
- Yanyongkasemsuk, R., & Prasartset, S. (2018). Political culture of Thailand: structural problems. *Burapha Journal of Political Economy*, 6(2), 69–89. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/pegbuu/article/view/199167>
- Yapanan, C. (2008). Inspection the government by judicial power. *Journal Law*, 5(5), 139–142.